

The study of Leonid Talalai's poetics performed by I. Prokofiev is analyzed separately. It is about the influence of I. Prokofiev's poetic abilities on his comprehension of the form and content peculiarities of L. Talalai's works, in particular the intuitive foundations of the latter's poetry. The methods of psychological refreshment of reception and comprehension of poetic works used by I. Prokofiev are analyzed. As one of the most important facets of L. Talalai's poetics, I. Prokofiev considers the historiosophical motives of his lyrics, traces the evolution of the writer's understanding of the Ukraine's historical role from ancient times to the present.

The experience of I. Prokofiev's implementation of the slow, hypersensitive reading method of poetic texts, the reception in the state of proposed by him «literary clairvoyance» of author's individual methods of creating images and integration of deep poetic meanings is noteworthy. The article can be useful for researchers of individual poetics and other literary critics.

In our opinion, the scientific practice of poets who deal with literary studies, including I. Prokofiev, has certain prospects for the more profound study of fiction.

Key words: poetry, poet, poetics, L. Talalai, I. Prokofiev, image, poem.

Отримано: 29.10.2021 р.

УДК392.8:821.161.2-84(477.43-22Рихта,СлобідкаРихтівська)

DOI: 10.32626/2309-7086.2021-18-2.183-192

Валерій Щегельський

ORCID 0000-0001-7188-2862

кандидат філологічних наук

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

ЕТИМОЛОГІЯ ТА МОТИВАЦІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ ОПОВІДАЛЬНОЇ ТОПОНІМІЧНОЇ ПРОЗИ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ РИХТА ТА СЛОБІДКА РИХТІВСЬКА (РИХТЕЦЬКА) КАМ'ЯНЕЦЬ- ПОДІЛЬСЬКОГО РАЙОНУ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

У сучасній українській фольклористиці особливої ваги набуває вивчення друкованих, рукописних та уснословесних джерел, які висвітлюють мотивні питання появи та побутування топонімичної прози, її розвиток на різних етапах еволюції українського соціуму. Автор статті робить акцент на проблемі локально-зонального дослідження топонімікону населених пунктів Рихта та Слобідка Рихтівська (Рихтецька) Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл.

Ключові слова: етнорегіон Поділля, населені пункти Рихта та Слобідка Рихтівська (Рихтецька), ойконіми, топонімична проза, легенди, перекази.

У наукових колах прийнято вважати початок літочислення населеного пункту від першої писемної згадки про нього. Така інформація залишається чинною до першого ж виваженого документального спростовування або ще й тому, що поселення мало існувати вже значний період допоки його назва не ввійшла до писемного джерела.

Володіючи значним арсеналом методологічних знань, українська фольклористика на сучасному етапі розвитку значну увагу приділяє вивченню регіональних, зонально-локальних особливостей текстів легенд і

переказів, що дає можливість глибше осмислити українську уснословесну спадщину та з'ясувати роль народної топонімічної прози в житті подолян, яких упродовж багатьох століть намагалися позбавити національної історичної пам'яті. Нагального вивчення вимагають локальні найменування насамперед тому, що впродовж ХХ ст. цей розряд онімів зазнав і далі продовжує зазнавати суттєвих утрат.

В українській фольклористиці є небагато праць, присвячених дослідженню національного топонімікону в його локальних проявах. Топоніми/мікротопоніми Кам'яниччини лише частково були об'єктом комплексного аналізу, тому запропоноване дослідження буде важливим доповненням у сучасну українську регіональну ономастику.

Актуальність дослідження зумовлена тим, що існує потреба в уточненні, доповненні відомих визначень, систематизації автентичної народної прози, яка знаходить свої прояви в топонімічних легендах і переказах краю. Звернення до проблеми регіонального, зонально-локального аспекту дослідження топонімічної прози Кам'яниччини не випадкове, адже досі ми маємо їх комплексного дослідження.

Мета статті – системний аналіз топонімічної неказкової прози як жанру словесної народної творчості Кам'яниччини, виявлення самотутніх ідейно-тематичних особливостей і визначення їх ролі в розвитку подільського фольклору.

Об'єктом дослідження є зонально-локальна топонімія подільського краю, зокрема: записи народної топонімічної прози визначених населених пунктів Кам'яниччини, які зберігаються у рукописних фондах навчально-наукової лабораторії етнології К-ПНУ імені Івана Огієнка; народні легенди та перекази в записях і публікаціях ХІХ-ХХІ ст.

Предметом дослідження обрано регіонально-локальну своєрідність народної оповідальної топонімічної прози Поділля в контексті національної традиції, виявлення характерних мотивів, образів.

Теоретико-методологічною базою роботи є наукові здобутки учених-фольклористів, етнографів, зокрема: М. Максимовича, П. Куліша, М. Костомарова, О. Потебні, М. Сумцова, М. Драгоманова, І. Франка, В. Гнатюка, М. Грушевського, С. Савченка, Р. Волкова, О. Дея, І. Березовського, Р. Кирчіва, В. Качкана, С. Мишанича, О. Таланчук, Л. Дунаєвської, В. Давидока, Т. Колотила, В. Сокола, М. Дмитренка, Я. Гарасима та ін.

Вікіпедійні джерела, ґрунтуючись на історичних свідченнях і наукових розвідках, досить чітко пояснюють походження власної назви населеного пункту Рихта (Кам'яниччина). Згідно з вказаними відомостями, «у середині ХVІ ст. село володів пан Радецький, потім пани Лянцкоронські. В 1596 (чи 1569) році Ельжбета Лянцкоронська продала Новосілку з іншими маєтками Войцеху Гумецькому – стольнику подільському і писарю гродського кам'янецькому. Нагадаємо, що до середини ХVІІ ст. село мало назву Новосілка. Войцех Гумецький перейменував Новосілку на Рихту. У багатьох варіантах оповідей назва Новосілка на всій території України «походить, імовірно, від того, що поселення засноване на місці знищеного татарями села»; «нове село» [міркування респондентів щодо поставлено-

го запитання. – Авт.] або ж, якщо з'ясувати етимологію назви такого поселення, як «село», то дізнаємося, що «До монголо-татарської навали так називали селянські й феодальні населені пункти, згодом так називали досить значні за людністю хліборобські поселення. Загалом «село» є досить давнім за походженням ще праслов'янським словом, яке означало «поле» і збігалося за звучанням з іншим словом «се(д)ло» – за значенням «поселення». Звідси «селяни» – це люди, які живуть у селі, і люди, які обробляють землю, мають справу з полем» [3, с.21]. «Новосілки, Новоселиці, Новоселівки – це поселення на новому місці, куди звичайно переселялися одразу значна частина мешканців» [3, с.22] – такий аргумент дослідниці Г. Лабінської. Перший раз назву Рихти зафіксовано 1664 року. «В Польщі тоді було чимало сіл, котрі називались Рихтами, то село назвали Рихти Гумецькі» [www.wikipedia.org]. Безпосереднім маркером, який вказував саме на це поселення, є водна артерія Жванчик: «Поселення було розташоване на високому скелястому березі р. Жванчик і являло собою зручне місцеположення для укріплення. Гумецький збудував невеликий замок і село стало гніздом та родовим маєтком роду Гумецьких, котрі протягом півтора століття жили та існували на Поділлі» [www.wikipedia.org]. Далі історія згадує більше десятка тих, хто володів землями Рихти, однак, крім них, усні джерела оприявлюють ще одного володаря на прізвище Ріхтер. «Село Рихта отримало назву від прізвища пана Ріхтера, який згодом продав землі, кріпаків і виїхав з цього села, боячись помсти селян» [13]. Незаперечним є той факт, що імена та прізвища ставали основним мотивом творення топонімічної назви й дійсно належали відомим представникам польської шляхти, утворюючи архаїчні й сучасні антропоніми. У нашому випадку власна назва та похідна від неї власна топонімічна назва не знайшли документального підтвердження тотожності.

Ще одним із мотивів походження ойконіму Рихта є переказ, у якому йдеться про особливість ландшафтно-територіального розміщення населеного пункту та пов'язаного з цим і його називання. «Село лежало по дорозі Кудринці – Кам'янець-Подільський. Дуже тяжкою дорогою було спустатися до ріки Жванчик і підніматися по другій стороні. Тут був дуже великий і крутий поворот, тут було дуже багато великих аварій з кіньми, людьми. Щоб не було цього нещастя, чоловіки і жінки, які їхали в ту чи іншу сторону, ставали на горбах і рихтували гальма на підводах [поставити башмак. – Авт.]. Так би мовити, готували гальма для вдалого переїзду через цей спуск. Оце і походить звідси назва Рихта, тобто рихтувати» [11].

Дослідники німецькомовних запозичень у південно-західних горах української мови Лопушанський В.М. та Пиц Т.Б. міркують так: «Найактивніше німецькомовні запозичення уживалися в підавстрійській Україні. Великий вплив німецької мови засвідчує її проникнення у всі сфери життя [5], наприклад: «військова справа – військові германізми запозичувалися безпосередньо з німецької мови через австрійську та німецьку армії [...]: **рихт** (рація: мати рихт, не мати рихту, як тобі не рихт (як тобі не подобається), виходити комусь на рихт (подобатись), від нім. recht)» [1, с.134-135], чи «ознаки і дії: **рихтувати** (готувати (нарихтувати їжу – приготувати їжу)), від нім. richten)» [1, с.134-135].

В одній і тій же географічній площині Кам'янець-Подільського р-ну за декілька кілометрів від села Рихта розташований населений пункт Слобідка Рихтівська (Рихтецька). Як зазначають наші респонденти: «в нас село називають саме так, а не як у Вікіпедії» [у Вікіпедії – Слобідка Рихтівська – Авт.]. На картографічній Кам'яничині знаходяться аж сім локацій із назвою Слобідка: Слобідка Гуменецька, Слобідка Китайгородська, Слобідка Кульчівецька, Слобідка Малиновецька, Слобідка Мукшанська, Слобідка Пановецька і Слобідка Рихтівська (Рихтецька). Походження ойконіму Слобода спричинили історичні умови. Час постання його в топонімічній прозі пов'язаний з польськими впливами. «Відроджені після боротьби з ордами кочівників поселення часто-густо іменували такими топонімами: Воля, Волиця, Вільна, Арламівська Воля, Добра Воля, Червона Воля, Суховоля, а також Слобода, Слобода-Болехівська, Слобода-Долинська, Слобода-Шаргородська, Слобідка, Слобідка-Більшівцівська, Слобідка-Красилівська, Слобідка-Смотрицька, Лісна Слобідка» [3, с.24]. Невеликі слободи називали слобідками.

Виникнення сіл з назвою Слобідка на Поділлі відноситься до початку XVIII ст. У 1672 р. Поділля захопили турки. За турецької окупації край був спустошений. Знищанню і грабункам не було меж. Основна маса населення розбіглася, села позаростали бур'янами. Після того, як турки вийшли з Поділля (27 років експансії. – Авт.), сюди знову рушила польська шляхта. «Повернувшись до маєтків, пани стали закликати селян на свої землі, обіцяючи їм свободу, звільнення від панщини на 10-20 років. Селяни поверталися і оселялися на нових місцях. Ці новоорганізовані поселення і стали називатися слободами або слобідками. Проте обіцяна свобода була обманом, через деякий час знову вводилась панщина. Доведені до відчаю гнітом панів селяни повставали [...]. Пани знову були змушені піти на поступки селянам. Вони вдруге повернулися до організації слобод, даючи селянам тимчасове звільнення від панщини. Так виникла Слобідка Рихтецька, яка була заснована близько 1700 р. власником с. Рихта Стефаном Гумецьким. Селяни тут, крім землеробства, до початку ХХ ст. займалися виготовленням олії з коноплі, розведенням садів, виготовленням пшеничного крохмалю на продаж» [www.wikipedia.org].

«Слободами називали й такі поселення, які виникали на незаселених землях великих магнатів-землевласників. Обіцяючи звільнення від податків або надання пільг («слобод») упродовж кількох років, землевласники таким чином стимулювали заселення своїх земель. Згодом, після усталених строків, слобожани змушені були відбувати «послушенство»: платити грішми за користування землею, працювати на пана в полі і т. п., а згодом відбувалося й повне їхнє закріпачення» [3, с.22].

Під час фольклористичних пошуків нами записана інформація, яка засвідчує факти, коли за певні привілеї частина українського населення «полонізувалася, окатоличувалася і ставала вірним слугою шляхетських поневоловачів» (Іст. укр. літ., II, 1956, 585)», адже «іноземні завойовники намагались поневолити Україну не тільки мечем, а й рівною мірою насильницьким окатоличенням (Укр. кіномист., II, 1959, 164)». «Чому саме Слобідка? Тому, що вони були звільнені від всяких податків. Поляки їх звільнювали від деяких податків. Де село всьо платило, а ці, що піддалися, вроді полякам, називали їх католиками, і вони були звільнені від деяких податків. Тому що більше піддалися полякам» [10].

Відголоском тих давніх подій залишається значна кількість католицьких храмів та покоління вірян-католиків на досліджуваній нами території.

Не менш цікавою є інша народна версія походження ойконіму Слобідка Рихтецька та мікротопоніму Стебники, яка також має часову прив'язаність до окупації українських земель Польщею і розповідає про те, що «жив колись у нашому селі пан на прізвище Ріхтер. Було у пана багато кріпаків, але не всі вони були зареєстровані. Адже пан в залежності від полів та людей здавав податки губернатору. У пана був писар, який записував всі події, що відбувалися в селі із року в рік. Так вівся літопис села. Одного разу приїхали до пана з ревізією. Прийшлося панові нерезєстрованих кріпаків заховати в погребях недалеко будинку. Так чоловіки і жінки, старики і діти сиділи в погребях, поки пан приймав ревізію. А пан приймав її довго. Дві неділки в селі пиячили, та ще й до губернії поїхав пан з ними. І там пиячив зо дві неділки. Коли повернувся в село і відкрив погреб та побачив, що люди були мертві. «Істрибив» пан таким чином багато людей. Місце, де були погребя, люди й досі називають «Стебники», від слова «істрибив». Писар не міг утаїти в своєму літописі той факт, що загинуло стільки людей. Через деякий час пропав літопис села і писар. Селяни не могли простити панові загибелі своїх близьких і підпалили весь панський маєток. Горів будинок, свинарник, конюшні. Одному селянину дуже жаль стало корів, коней, він скопив у вогонь, порозкривав всі стайні, сам вивів коней. Після цього дав кріпаків пан «свободну». Дав також поле. Ось і утворилась Слобідка Рихтецька, від свобідного кріпака із Рихти» [13]. Як помічено, назви мікрооб'єктів тісно взаємопов'язані з історією краю.

У топонімічній прозі досліджуваних нами населених пунктів географічні об'єкти, як і перекази, пов'язані з ними, виділяються за принципами або природних ознак, або суспільної значимості у житті та діяльності людини: спеціалізація ведення господарства, розвиток народних промислів тощо. Усна передача інформації, часовий проміжок сприяли появі й іншого варіанту щодо походження назви мікротопоніму «Стебники», яка має побутовий мотив творення, пов'язаний із «Божим промислом» – бджільництвом та його складниками: «Було це давно, а коли саме – ніхто не пам'ятає. Жив собі Іван – чоловік чесний, богобоязкий та такий працьовитий – усе, що він мав – зароблено чесним трудом. І садок коло хати, у якому стільки дерев, що й на пальцях двох рук не перерахуєш – вишні, яблуні, грушки і гарний, прибраний город – де росте багато їства, що узимку виручає господаря, подвір'я завжди чисте. Кожен у селі знає Івана, допомоги та поради просить, та не кожен приятелює. Був собі й Пилип, який жив то так, то с'як – тут працює, а тут – ледарює. Не радий був, що в Івана все є і завжди виходить. Вирішив спитатися у господаря, що ж йому допомагає – чи якісь духи, чи сили вищі та як він мед має навіть узимку, а той одповів, що на усе Божа воля, а вулики на зиму зберігаються у стебнику. «Тьфу, – подумав Пилип, – «На усе воля Божа». Теж мені відповідь, хоча сказав він таке слівце цікаве, чи то зтибник, чи то степник, що воно таке і до чого тут вулики?» Довго морочився чоловік, але до Івана вдруге не пішов, гордість взяла. Вирішив спитати сусідки Марії, що це є, та як допомагає, та одповіла, що не знає, сам Іван таке придумав, а з люду ніхто не допитувався. Розлютився чоловік ще більше, надумав піти до господаря, поки його не буде, та побачити на власні очі, як се справити.

На наступний день була свята неділя, поки Іван поклони бив у церкві, а вже Пилип – тут-як-тут. Оглядається, нігде нічого не видно, зайшов у світлицю – нічого такого, у комору – теж, аж помітив, коло маленької кухоньки були ще одні двері, одчинив, зайшов, та й побачив, що вулики просто стоять у цій кімнаті. Всеодно, не дійшло до чоловіка – в чому справа. «Ай, як нічого не примітив, то хоч вулика, отого найменшого возьму. А що? Як у нього є, то й у мене має бути, добре що нести недалеко». Взівся чоловік за вулика, аж тут – не зрушиться з місця. Перелякався, що побачить його Іван, та вже нічого не вдієш. Прийшов господар після служби, дивиться – очам не вірить: сусід – вчепився за хатку бджіл та й не відпускає. Пилип просить, щоб Іван щось зробив, а той тільки одказує: «Я тут нічим не поможу. Тебе Бог так покарав за те, що вирішив украсти, адже це – гріх великий». Благає Пилип чоловіка, просить вибачення, слізьми вмивається, аж раз – руки відпустили того проклятого вулика. Чоловік від радості, побіг додому, а в наступну неділю – до церкви пішов.

Ця подія добре запам'яталася їм, а потім і до народу якась перейшла. А що ж таке той стебник? Це було приміщення, де вулики стояли на полицях уздовж стін, в двох протилежних стінах було по отвору, який служив для провітрювання приміщення, саме так бджоли переживали зиму.

Іван передав свої вміння дітям, так через роки утворилася велика паціка на селі. Ось так, ця частина села назвалася «Стебник» [14].

Східна частина села, що межує з річкою Жванчик, називається «Морозовим». Це ще один мікротопонім Слобідки Рихтецької, назва якого засвідчена переказом на основі побутового мотиву «Чому Морозів так назвали», провідна тема якого – засудження людської жадібності та бажання розбагатіти за чийсь рахунок: «Жив колись у Рихтецькій Слобідці скупий чоловік на ім'я Іван. Ні про що не думав, лиш про те, як би розбагатіти. А чортам цього лиш подавай, плетуться за такими людьми та чекають, щоб ті щось бовкнули. Чоловік сей не був богобоязкий, у храм не ходив. От йшов одного разу Іван додому та й прошепотів: «Де б це грошей узяти? Чи великий скарб знайти, от я б радий був». Почули це чорти та як учепилися до нього, скачуть, пританцьовують і кажуть: «Іване, на схилі, що за старою церквою, тече річка Жванчик, вода у ній тепла-тепла. Як зможеш цю річку перейти, знайти камінь, що зможе перегородити цю річку, от тоді на місці того камня ти знайдеш великий горщик золотих червінців». Задумався чоловік: «Як це, стільки літ живу та про камінь вперше чую», – вирішив спробувати, всеодно втрачати нічого. На ранок Іван прийшов на схил, ледь знайшов той камінь – величезний, та такий важкий. «Навряд я зможу посунути його, от нащо я за нього взявся», – подумав чоловік. Та зрештою, до обіду камінь був на потрібному місці. «Скоро будуть червінчики зо мною, куплю собі свиней, корову, щось одягтися, та звісно, щоб не гірше ніж у Грицька була». Побачив це Бог та й покарав Івана – поки переходив чоловік річку, вода стала крижана, ноги замерзли. З того часу цю місцевість називають «Морозів» – саме тут з'являються перші морози на селі» [12].

Інформація, записана з народних вуст, потребує перевірки та паралельного зіставлення з історичними відомостями, адже, як помічено, народ не фіксує точних дат, час вимірюється приблизно.

Характерною вдачею українців та домінантною рисою характеру є «сміх крізь сльози». Незважаючи на важку працю, гніт поневоловачів, вони знаходили час розважитися, поглузувати з недологості панів, як, наприклад, в історії, яка переказується з покоління в покоління та засвідчена дрімонімом «Ліс Виволоки»: «Жив у Рихті пан такий мерзотний, що краще десятою дорогою обходити. Не давав дівкам спокою, думали вже тікати в інші села, або прощатися з життям. Вже дібрався і до Слобідки Рихтецької. Жила-була Маруся – дівчина, хоч куди, та біда, що одну бабцю мала. А та бабця розумна, та така говірка, та вигадлива, що сам чорт її не перевершить.

Прибігає Маруся з поля, аж посиніла від страху. Бабця це побачила, думає: «Що се цій дитині вкоїлося?» та й пита:

– Що сталося, дитино?

– Здибав мене панич на полі, казав, що вкраде мене цієї ночі.

– А ти що одповіла?

– Що, що? Нічого, втекла!

– От, жаль, що мовчала. На твою місці я б таке сказала, що у панича, аж вуха зав'яли б, – сміючись сказала бабця.

– Що ж я мала казати, як я напудила та мигом додому.

– Та ти не бійся, дитино! Вечеряй та йди спати на п'єц. Я ж ляжу на лавці. Що б не діялося – мовчи та не сіпайся, та за мене не бійся.

– Як це, бабцю? А якщо він вас скривдить? Що-що, а вас в обиду я не дам!

– Не хвилюйся, маю я таке слово, що йому в жилах кров одразу застигне.

Повкладалися вони, настала ніченька, місяць-красень вийшов. Прийшов панич, та так тихо, що навряд хтось, навіть з найкращим слухом учув би, та й викрав бабуню. Їде, їде, а на дівку не дивиться. Проїхав добрий шмат та запитусь:

– Дивно. Як це я тебе так легко викрав? Ти од мене сьогодні, аж до Каменця утекла б.

– Почекай, мій миленький, ще буде дивніше, як стане видніше!

Пан з переляку задубів. Баба вчепилася йому за шию та й гвалт кричати:

– Людоньки, подивіться, яке щастя мені Бог послав! Сам панич украв та ще й женитися зо мнов хоче! Стану я найкращою пані на селі, ось де він у мене буде, – сама показує кулак.

Люди позбігалися, почали сміятися, а панич все ніяк не скине бабу – вчепилася, ніби медом обліплена. Штурхав, штурхав її, аж враз обоє впали. Ледве виволікли дружки панича. Довго він пам'ятав цю подію та більше сюди, ні ногою! Ось чому наш ліс став називатися «Виволоками» [13].

Боротьба українського селянства проти дикого розгулу панства, яке нахабно знущалося над своїми підлеглими, призвела до формування образу людини-захисника, котра намагається відновити справедливість для інших, не переслідуючи ніякої корисливої мети, при цьому, ризикуючи власним життям, здоров'ям і розлукою зі своїми рідними. Вона непримиренна в боротьбі, у прагненні покарати панів за вчинені кривди. Саме такі особистості здатні віддати життя в ім'я визволення своєї землі, мали за честь

сповідувати православну віру, саме вони творили історію та залишалися в пам'яті поколінь, увіковіченими у народних переказах і власних назвах місцин, де відбувалися події за їх участі: «Жила в селі сім'я Черномазів. Достойні люди. Та колись їх дід Габро панові «стипи» (смерть) зробив, аби над людською честю не знущався. Діялось це так... Працювали якось люди в полі, орали землю. Над'їхав панич та захотілось йому познущатися над людьми. Наказав орачам бити один одного батогами. Дійшла черга Габра Черномаза. Він з сином-підлітком працював. Хлопчик з переляку почав плакати. Габро зблід і каже: «Не плач, сину, ніхто тебе бити не буде!» Панич розлютився на ті слова, приступив до Габра: «Чого стоїш? Лягай в ріллю». «Я не ляжу». – «Ляжеш!» – заверещав панич і перегнувшись через сідло, хапонув чоловіка за чуприну. Габро не стерпів такої образи, схопив пана за ногу, шарпонував донизу. Ніхто не зглянув, бризнула кров панська на ріллю. Всі задубіли від страху. «Вклонися, сину, мамі та скажи, що я пішов кармалюкових людей шукати» – і тільки й бачили Габра у селі. З цієї пори місце, де Черномаз вбив панича «Стипами» називають» [13].

Мотив свободи та боротьби проти поневолення лежить в основі сюжету переказу про походження власної назви мікротопоніму «Стрівка»: «Багато довелося пережити нашому народу від польських панів: знущання над кріпаками, які день у день важко працювали у панів, вивезення дівчат у Польщу, адже кращих од наших дівок немає ніде, пригноблення простого українського народу, який переживав не найкращі часи. Втомилися люди, як не старалися вони гуртуватися проти пана, щораз тільки гірше було: то за конем прив'яже, то батогами по спині, а бувало і по стопах. Не бачили іншого виходу, як тікати – тишком-нишком, як на небі виднілися одні зорі, залишали свою домівку й, не оглядаючись, бігли до Слобідки, та були й такі, що боялися, адже ж пан міг їх десь передибати.

Настав такий час, що люди навіть боялися перестали, вирішили помститися проклятому ляху та його оконому за всі їхні муки та й надумали наступне: вночі, як вони повертатимуться з гульок, на темній дорозі, обобіч якої ростуть високі могутні дуби, де земляки змогли б сховатися, перестріти та й налякати до смерті.

Так і сталося. Тільки пана все немає, дивляться, аж щось рухається на горбі: «Се та справді пан, тільки він може так напитися, а оконом навіть за кінями не встежив. Значить, так судилося йому...». Підходять ляхи, а на них народ як вистрибне, ті аж попадали. Люди кажуть: «Молись пане, бо гріха не боїмося». Пан як второпав та й почав волати: «Даруйте життя, я вас не покараю, тільки даруйте життя! А як ні, я вас і після смерті дістану!» Та не дивилися на те люди, закололи обох, але похоронили під найвищим дубом, бо не годиться навіть таку собаку залишати при дорозі. А пан свою обіцянку таки здержав! Вночі, коли простий люд ішов додому, душа мертвого пана довго ще перестрівала їх. Відтоді, ця дорога, яка об'єднує Слобідку та Рихту називається «Стрівкою» [12].

Отже, нами виокремлено мотиви, що складають основу народної топонімичної прози досліджуваних населених пунктів, яка характеризується історичними, ландшафтними, звичаєвими та побутовими чинниками й засвідчує, що традиційна локальна топонімична спадщина зазнала надмір-

них утрат у роки експансії Польщі на українських землях, водночас зумовила появу нових топонімів, що й досі побутують в усному мовленні мешканців населених пунктів Рихта та Слобідка Рихтівська (Рихтецька).

Список використаних джерел і літератури:

1. Германізми. Лексикон загального та порівняльного літературознавства. Чернівці: Золоті литаври. 2001. 634 с.
2. Євшан-зілля. Легенди та перекази Поділля / зібрав та упоряд. П. Медведик. Львів: Червона калина, 1992. 288 с.
3. Лабінська Г. Топоніміка: навч. посіб. Львів: Львів. нац. ун-т ім. І. Франка, 2016. 274 с.
4. Кологитло Т. І. Історична основа етимологічних легенд Західного Поділля. *VII Подільська історико-краєзнавча конференція: тези доповідей*. Кам'янець-Подільський, 1987. С. 33-35.
5. Лопушанський В.М., Пиц Т.Б. Німецькомовні лексичні запозичення в говорах Західної України: навч. посіб. для студ. III-V курсів фак-ту. ром.-герм. філолог. Дрогобич: Відродження, 2000.
6. Писана Керниця. Топонімічні легенди та перекази українців Карпат / зібрав і впорядкував Василь Сокіл. Львів: Ін-т народознавства НАН України, 1994. 208 с.
7. Сис-Бистрицька Т. Перлини Товтрів-Медоборів: у 2 кн. Кам'янець-Подільський, 1994. Кн. 1: Кам'янець на Поділлі. 82 с.; Кн. 2: Збруч хлюпочеться. Кам'янець-Подільський: ХВМ, 2000. 84 с.
8. Торчинська Н.М. Словник власних географічних назв Хмельницької області. Хмельницький: Авіст, 2008. 549 с.
9. Чернопиский М. Топонімічна фольклорна проза: специфіка і проблеми дослідження. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. 1999. Вип. 27. С. 7-13.
10. Зап. 06.07.2017 р. Коробчук Юлія Миколаївна від Вернівської Леоніди Станіславівни, 1935 р.н., освіта середня, українка, в с. Ріпинці Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл. *Експ. 2017 р.*
11. Зап. 28.09.1984 р. Мойсюк О. П. від Горич Марії Опанасівни, 1922 р.н., освіта 5 кл., колгоспниця, українка в с. Рихта Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл. *РФН-НЛЕ К-ПНУ*. Зш. № 5, 1984 р. С. 129.
12. Зап. 04.09.2021 р. Свирида Антоніна Богданівна від Погорілець Алли Сидорівни, 1952 р.н., освіта середня, українка, в с. Слобідка Рихтецька Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл.
13. Зап. 04.09.2021 р. Свирида Антоніна Богданівна від Атамана Віктора Анатолійовича, 1963 р.н., освіта середня, українець, у с. Слобідка Рихтецька Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл.
14. Зап. 04.09.2021 р. Свирида Антоніна Богданівна від Вуск Ольги Іванівни, 1962 р.н., освіта середня, українка, в с. Слобідка Рихтецька Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл.

References:

1. Hermanizmy. Leksykon zahal'noho ta porivnyal'noho literaturoznavstva. Chernivtsi: Zoloti lytavry. 2001. 634 s.
2. Yevshan-zillia. Lehendy ta perekazy Podillia / zibrav ta uporyad. P. Medvedyk. Lviv: Chervona kalyna, 1992. 288 s.
3. Labins'ka H. Toponimika: navch. posib. Lviv: Lviv. nats. un-t im. I. Franka, 2016. 274 s.

4. Kolotylo T.I. Istorychna osnova etiolohichnykh lehend Zakhidnoho Podillia. *VII Podil's'ka istoryko-krayeznavcha konferentsiya: tezy dopovidey*. Kamianets-Podilskiy, 1987. S. 33-35.
5. Lopushans'kyi V.M., Pyts T.B. Nimets'komovni leksychni zapozychennya v hovorakh Zakhidnoyi Ukrainy: navch. posib. dlia stud. III-V kursiv fak-tu. rom.-herm. filoloh. Drohobych: Vidrodzhennya, 2000.
6. Pysana Kernytsya. Toponimichni lehendy ta perekazy ukraintsiv Karpat / zibrav i vporядkuvav Vasyl' Sokil. Lviv: In-t narodoznavstva NAN Ukrainy, 1994. 208 s.
7. Sys-Bystryts'ka T. V. Perlyny Tovtriv-Medoboriv: u 2 kn. Kamianets-Podilskiy, 1994. Kn. 1: Kaminets' na Podilli. 82 s.; Kn. 2: Zbruch khlyupochet'sia. Kamianets-Podilskiy: XVM, 2000. 84 s.
8. Torchyns'ka N. M. Slovnyk vlasnykh heohrafichnykh nazv Khmel'nyts'koyi oblasti. Khmelnytskyi: Avist, 2008. 549 s.
9. Chornopyskyi M. Toponimichna fol'klorna proza: spetsyfika i problemy doslidzhennia. *Visnyk L'vivs'koho universytetu. Seriya filolohichna*. 1999. Vyp. 27. S. 7-13.
10. Zap. 06.07.2017 r. Korobchuk Yuliya Mykolayivna vid Vernivs'koyi Leonidy Stanislavivny, 1935 r.n., osvita serednia, ukraiyinka, v s. Ripyntsi Kamianets'-Podil's'koho r-nu Khmel'nyts'koyi obl. *Eksp. 2017 r.*
11. Zap. 28.09.1984 r. Moysiuk O. P. vid Horych Mariyi Opanasivny, 1922 r.n., osvta 5 kl., kolhospnytsia, ukraiyinka v s. Rykhtha Kamianets'-Podil's'koho r-nu Khmel'nyts'koyi obl. *RFN-NLE K-PNU. Zsh. № 5, 1984 r. S. 129.*
12. Zap. 04.09.2021 r. Svyryda Antonina Bohdanivna vid Pohorilets' Ally Sydorivny, 1952 r.n., osvita serednia, ukraiyinka, v s. Slobidka Rykhtets'ka Kamianets'-Podil's'koho r-nu Khmel'nyts'koyi obl.
13. Zap. 04.09.2021 r. Svyryda Antonina Bohdanivna vid Atamana Viktora Anatoliyovycha, 1963 r.n., osvita serednia, ukraiyinets', u s. Slobidka Rykhtets'ka Kamianets'-Podil's'koho r-nu Khmel'nyts'koyi obl.
14. Zap. 04.09.2021 r. Svyryda Antonina Bohdanivna vid Vuyek Ol'hy Ivanivny, 1962 r.n., osvita serednia, ukraiyinka, v s. Slobidka Rikhtets'ka Kamianets'-Podil's'koho r-nu Khmel'nyts'koyi obl.

In modern Ukrainian folklore studies, studying of printed, manuscript and oral sources, which cover the motive issues of the emergence and existence of toponymic prose, its development at different stages of evolution of Ukrainian society, has become of particular importance. The author of the article makes an emphasis on the problem of local and area-based study of oral speech of Kamianets-Podilskiy region.

Studying of toponymic prose (legends, retellings) of Podillia became possible due to the results of long-term, though not always systematic, accumulation of empirical material. Thus, the collection and publication of toponymic prose has come a long and difficult way – from fragmentary fixations to purposeful scientific records and publications. Today, Ukrainian folklore studies has a huge scientifically grounded, orderly, reliable fund of folk tales, studying of which requires closer consideration in terms of education, motivation, storytelling and etc. Therefore, one of the most urgent tasks of Ukrainian folklore studies today is purposeful and comprehensive, «total» collection of relevant works from all over Ukraine and their fixation and description in folklore and local lore explorations and works.

Key words: Podillia ethnoregion, Rykhtha and Slobidka Rykhtivska (Rykhtetska) settlements, placenames, toponymic prose, legends, tales.

Отримано: 26.10.2021 p.